

A VERSENYKÉPESSÉG ÉS A FOGLALKOZTATOTTSÁG ÖSSZEFÜGGÉSEI MAGYARORSZÁGON

THE COHERENCE OF COMPETITIVENESS AND EMPLOYMENT IN HUNGARY

Péter Karácsony – Mária Varga

Abstract

In the ever-changing world economy, world political processes Hungary's primary task is to preserve the advantages from geography, as well as to effectively take up the competition in the European Union against the old and new member states.

In the study of competitiveness as one of today's most common expression of scientific literature and his practical side will be presented. Emergent attention is paid to regional competitiveness as an important level of competitiveness. The study may help us to improve the competitiveness of Hungarian Regions, by which Hungary makes it easier to meet the challenges of the modern age.

Key words

Competitiveness. Hungary. Employment. Region.

Absztrakt

Az állandóan változó világgazdasági, világpolitikai folyamatokban Magyarországnak elsődleges feladata, hogy megőrizze földrajzi adottságaiból származó előnyeit, valamint hogy eredményesen vegye fel a versenyt az Európai Unió régi és új tagállamaival szemben.

A tanulmányban a versenyképességnek, mint napjaink egyik leggyakoribb szakirodalmi kifejezésének elméleti és gyakorlati oldalát kívánjuk ismertetni. Kiemelten foglalkozunk a regionális versenyképességgel, mint a versenyképesség egyik fontos szintjével. A tanulmány segítségünkre lehet a hazai régiók versenyképességének javításában, mely által Magyarország számára könnyebbé válhat a modern kor kihívásainak történő megfelelés.

Kulcsszavak

Versenyképesség. Magyarország. Foglalkoztatottság. Régió.

Bevezetés

A versenyképességet, mint fogalmat nagyon sok hazai és külföldi szakirodalomban használják, azonban a mérési módszereinek összetettsége miatt nincs a hivatkozásokban általánosan elfogadott definíciója.

A verseny fogalmát sokan sokféleképpen határozták meg. Az egyik talán legátfogóbb megközelítés szerint „a verseny két vagy több szereplő egymással szembeni előnyszerzésre irányuló, adott szabályok közt zajló tevékenysége” (Chikán et al., 2002).

A versenyképesség mindig csak a potenciális és a tényleges versenytársakkal összehasonlítva ítéltető meg, legfontosabb tényezőinek egyike a költség, a minőség, az idő és a flexibilitás, kiemelve annak egyediséget eredményező következményeit.

Mindezek alapján elfogadhatjuk az alábbi meghatározást, mely szerint a versenyképesség „lényegében a piaci versenyben való pozíciószerezést és tartós helytállást

jelenti, a piaci részesedés és a jövedelmezőség növelését, az üzleti sikerességet” (Horváth, 2001).

Lengyel (2011) szerint a versenyképesség nem más, mint a globális versenyben elfogadott minél nagyobb gazdasági teljesítmény, amely egyrészt a képződő jövedelmekkel mérhető, másrészt a foglalkoztatottság magas szintjével fejezhető ki.

Egy másik megfogalmazásban a versenyképességen az olyan gazdasági növekedést értjük, amelyben a magas foglalkoztatottság a fenntartható környezeti fejlődés mellett valósul meg.

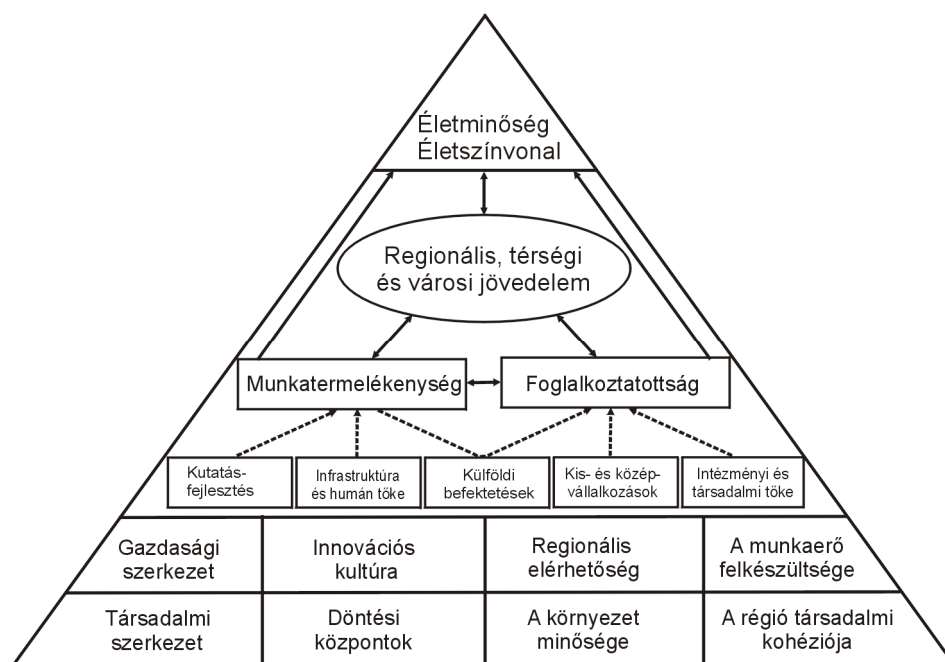
A regionális versenyképesség területi szakemberek által elfogadott egységes fogalma a következőképpen írható le: a régiók képessége relatíve magas jövedelem és relatíve magas foglalkoztatottsági szint tartós létrehozására, miközben a nemzetközi (globális) versenynek ki vannak téve (Deákné, 2004).

A régiók versenyének keresleti és kínálati oldalát megkülönböztetve azt mondhatjuk, hogy amíg a keresleti oldalon a régiók céljai, addig a kínálati oldalon a régiók adottságai jelennek meg, a kettő együtt a területek általános versenypozícióján keresztül a képződő jövedelmeket, a létrejövő életszínvonalat határozza meg (Farkas-Lengyel, 2001, Lengyel, 2000).

A versenyképesség általános értelmezése szerint egy régió akkor versenyképes, ha a növekedése nagy, fizikai javakból mind többet képes előállítani, magas egy főre jutó GDP-t biztosít, és ennek érdekében a lakosság, minél nagyobb részét foglalkoztatni tudja (Budai-Sántha, 2004).

A regionális versenyképesség standard definíciója Lengyel Imre nevéhez fűződik: a régiók képessége relatíve magas jövedelem és relatíve magas foglalkoztatási szint tartós létrehozására, miközben a nemzetközi versenynek vannak kitéve. Fogalmában a regionális politika két hagyományos célja együtt jelenik meg: hatékonyság (munkatermelékenység) és a foglalkoztatottsági ráta (Lengyel, 2006).

Lengyel a piramismodelljében három kategóriát különböztet meg, melyek szorosan egymásra épülnek (1. ábra).

1. ábra. A régiók versenyképességének piramis modellje

Forrás: Lengyel Imre, 2011

Az első az alapkategória, ami versenyképesség méréséhez köthető tényezőket tartalmazza. Az alapkategória eredményei a múltbéli tényezők teljesítményének következményei, azaz a megvalósult versenyképesség. Ebbe a kategóriába tartozik a jövedelem, foglalkoztatottság és a munkatermelékenység.

A következő két kategória a szerint alakul, hogy az egyes faktorok milyen kapcsolatban állnak a gazdaságpolitikával és gazdaságfejlesztéssel.

A második kategória az alaptényező nevet viseli, ami gazdasági tényezőket, főleg a rövidtávon ható és intézkedésekkel eredményesen befolyásolható tényezőket tartalmaz. Ezen tényezőkben bekövetkező változás közvetlenül javíthatja a régió vállalatának versenyképességét. Ide tartoznak például a kutatás-fejlesztés, az infrastruktúra, külföldi befektetések stb.

A harmadik kategória a sikerességi faktorok. Ide olyan jellemzően nem gazdasági jellegű elemek tartoznak, melyek hosszútávon hatnak a versenyképességre és gazdaságpolitikai döntésekkel közvetlenül nem befolyásolhatók. Ide tartoznak például a gazdasági és a társadalmi szerkezet, a környezet minősége stb.

Anyagok és módszerek

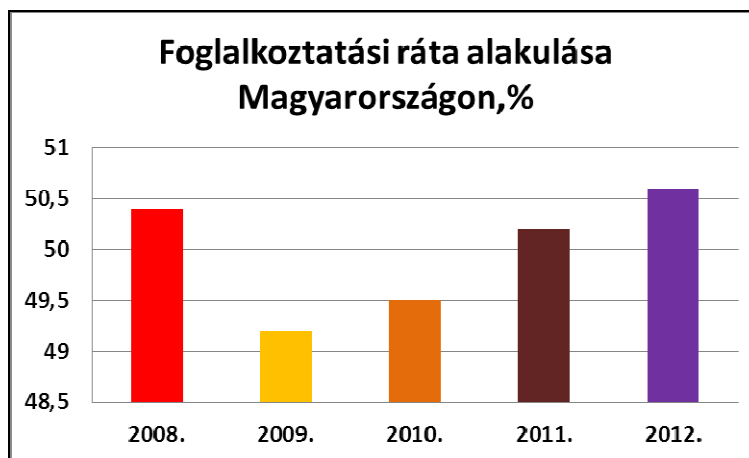
Saját vizsgálataink során elsősorban szekunder kutatási módszereket alkalmaztunk. A hazai szervezetek közül elsősorban a Központi Statisztikai Hivatal nyilvántartásaiból származó adatokra támaszkodtunk, de nagy segítségünkre voltak a Magyar Tudományos Akadémia Közgazdasági Tudományi Intézetének adatforrásai, publikációi is a tanulmányunk megírása során.

A regionális versenyképességi mutatók közül kiemelt figyelmet fordítottunk a foglalkoztatottsági tényezőkre, azok régiók közti különbségeinek értelmezésére, illetve alakulásuk okainak feltárására.

A versenyképesség egyaránt származik a magas munkatermelékenységből és a magas foglalkoztatottsági rátából, melyek által érhető el az életszínvonal tartós javulása is (Lengyel, 2003). Az Európai Unió által kiadott Lisszaboni Stratégia a versenyképesség növelését a foglalkoztatottság javításában látja, ahhoz, hogy javuljon Európa versenyképessége a globális versenyben, ahhoz javítani kell az egyes tagállamok foglalkoztatási szintjét is. A tanulmányunkban a versenyképesség és a foglalkoztatottság közti összefüggéseket vizsgáltuk.

A magyarországi régiók versenyképességének meghatározása foglalkoztatottsági mutatók alapján

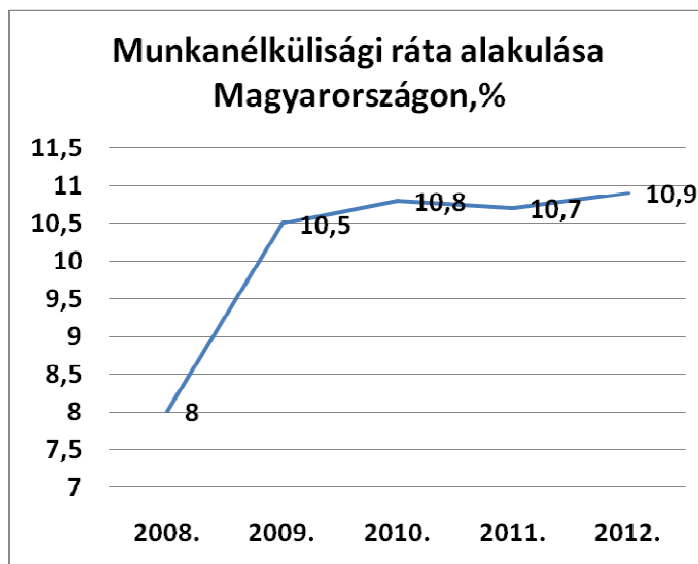
Az alábbi 2. számú ábra 2008-tól 2012-ig szemlélteti a foglalkoztatási ráta magyarországi alakulását. Az ábra adataiból következik, hogy 2009-ben és 2010-ben a magyarországi foglalkoztatottság alacsony szinten volt, 49% volt mindösszesen. A válság után 2012-re fokozatosan érte el az 50% feletti értéket, ami még mindig alacsonynak mondható az Európai Unió 60 százalékos feletti mutatókhoz viszonyítva.

2. ábra. A foglalkoztatási ráta alakulása Magyarországon

Forrás: Saját szerkesztés a KSH adatai alapján, 2012

A következő 3. ábra a munkanélküliségi ráta alakulását szemlélteti 2008. és 2012. közötti időszakban. Az ábra drasztikus képet mutat, hiszen a gazdasági válságból kifolyólag a 8%-os ráta napjainkra 10% fölé emelkedett, mely azóta is változatlanul magas szinten alakul.

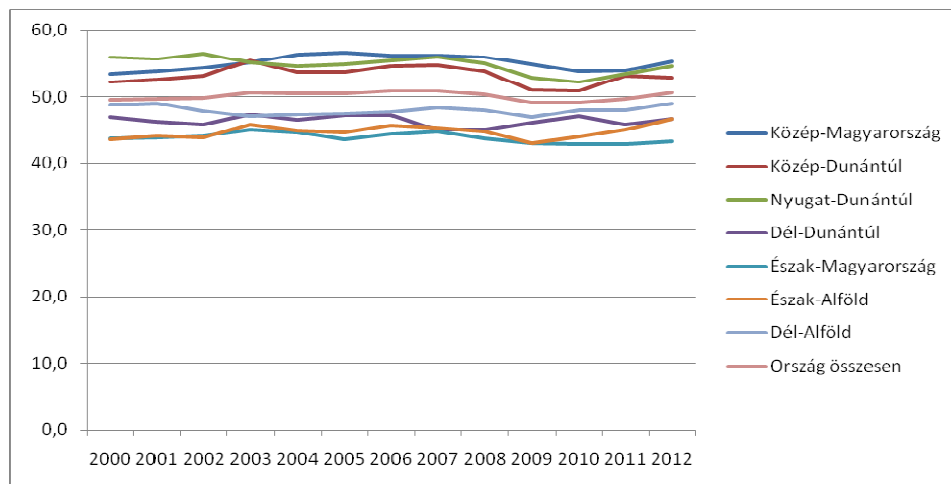
3. ábra. A munkanélküliségi ráta alakulása

Forrás: Saját szerkesztés a KSH adatai alapján, 2012

Ami súlyosbítja a helyzetet, hogy a munkanélküliség az esetek jó részében tartós állapotot jelent, ha van is kilépés, az gyakran csak ideiglenes (pl. hónapig tartó közmunka).

A fent bemutatott országos szintű mutatók alapján arra kerestük a tanulmányunk megírása során a választ, hogy az egyes magyarországi régiók foglalkoztatottságát mennyire érintette a gazdasági válság, valamint, hogy az egyes régiók mutatóit összehasonlítva, melyek azon magyar régiók, melyek Európai Unió szinten is megállnák a helyüket.

A hazai régiók munkaerő-piacának elemzésére a Központi Statisztikai Hivatalnak (továbbiakban: KSH) a foglalkoztatási arányra, a munkanélküliségi rátára, munkanélküliek számára vonatkozó adatait használtuk fel.

4. ábra. Regionális különbségek a foglalkoztatási arány alapján, százalékban

Forrás: Saját szerkesztés KSH adatai alapján, 2012

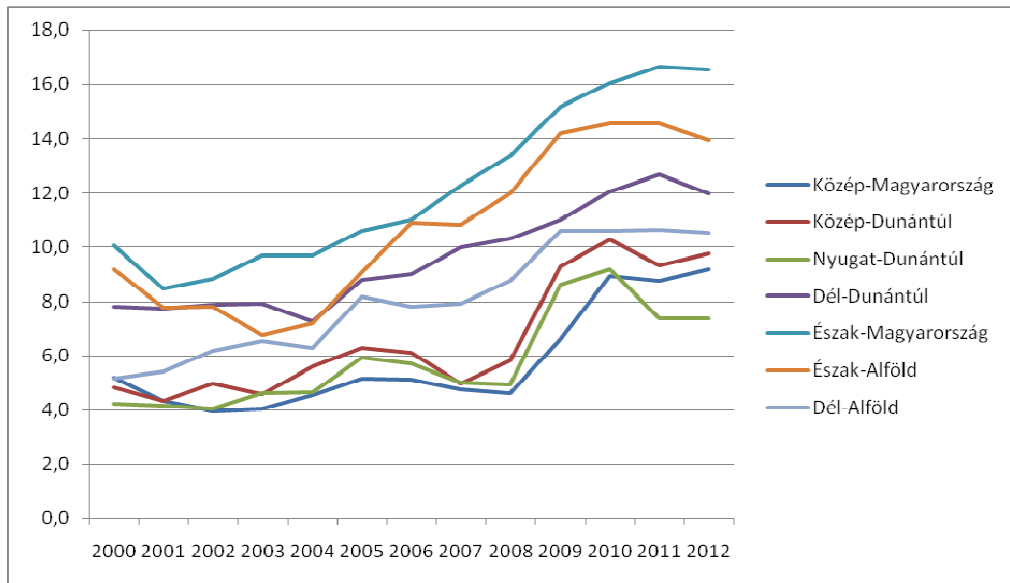
A KSH megfogalmazása szerint a foglalkoztatási arány (ráta) fejezi ki a foglalkoztatottak népességbeli arányát az adott korcsoportra vonatkozóan.

A KSH adatait figyelembe véve a foglalkoztatási arány az utóbbi években, országos átlagban 49 és 51 százalék körül alakult, az Észak-alföldi (43 – 46 %) és az Észak-magyarországi Régiókban (43 – 45 %) volt a legalacsonyabb a vizsgált időszakban. Az utolsó helyektől nem messze maradtak el a Dél-dunántúli (45 – 47 %) és a Dél-alföldi Régiók (46 - 48 %). Közép-magyarországi (53 – 56 %) és a Nyugat-dunántúli Régiók (52 - 56 %) magasan az országos átlag felett találhatók e mutató tekintetében (4. ábra) a vizsgált időszakban.

A 2008 végén bekövetkezett világméretű pénzügyi és gazdasági válság egyidejűleg munkaerő-piaci válságot is jelentett. Az Európai Unió tagországaiban 5 millióval, az OECD tagállamaiban pedig közel 20 millióval nőtt ennek következtében a munkanélküliek száma. Egyes elemzők a II. világháború utáni korszak legnagyobb munkaerő-piaci válságának minősítették az elmúlt évek történéseit.

A Munkanélküliségi ráta adja meg a munkanélküliek számát a gazdaságilag aktív népesség (foglalkoztatottak és munkanélküliek együtt) arányában az adott korcsoportra vonatkozóan.

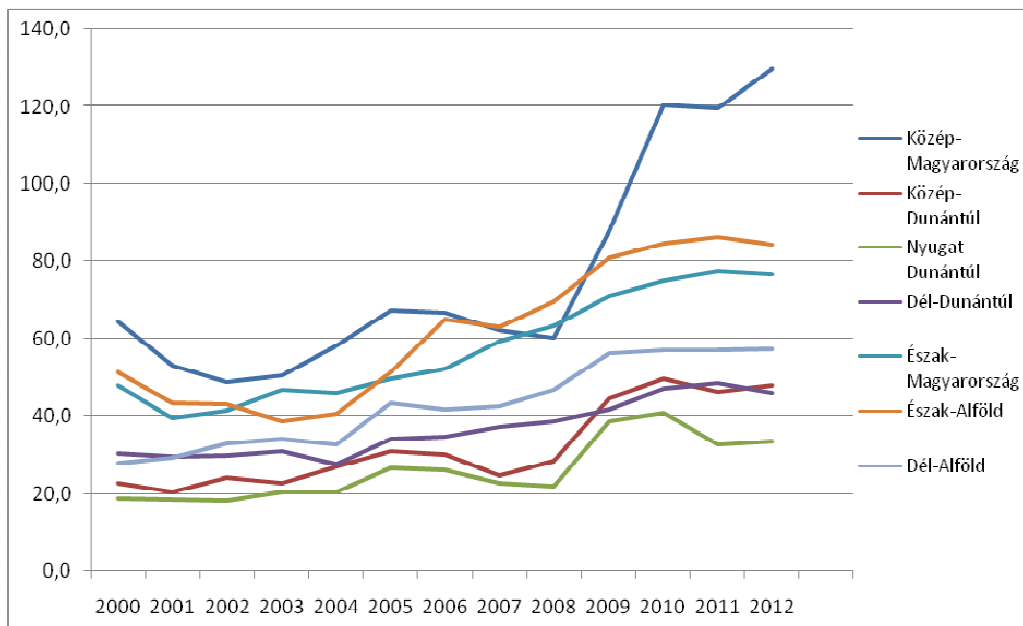
Az 5. ábra adatai szerint a munkanélküliségi ráta az utóbbi évtizedben jelentősen nőtt, a legrosszabb éveket figyelembe véve Észak-alföldi (14,5 %) és az Észak-magyarországi Régiókban (16,7 %) volt a legmagasabb a munkanélküliek aránya a vizsgált időszakban. Az országos átlag (11,6 %) körül alakult, a Közép-magyarországi (9,2 %), Közép-dunántúli (10,3 %) és Nyugat-dunántúli (9,2 %) Régiók munkanélküliségi rátája. Érdeemes megemlíteni, hogy e három régió mindegyike Magyarország nyugati részéhez köthető, továbbá, hogy e régiókat korábban alacsony munkanélküliségi arány jellemezte, a válság óta azonban e régiókban nőtt a legjelentősebben (5-6 %-al) a munkanélküliségi ráta a vizsgált időszakban.

5. ábra. Munkanélküliségi ráta régiókénti alakulása, százalékban

Forrás: Saját szerkesztés KSH adatai alapján, 2012

A munkanélküliek száma (6. ábra) az elmúlt évtizedben jelentős mértékben megnőtt, míg 2000-ben országos szinten mintegy 263 700 fő volt a regisztrált munkanélküliek száma, addigra ez a szám a 2012-es évben túllépte a 475 600 főt. A legtöbb regisztrált munkanélküli a Közép-magyarországi (129 700 fő), az Észak-alföldi (84 400 fő) és az Észak-magyarországi (76 600 fő) Régiókban volt a vizsgált időszakban. A legkevesebb munkanélküli a Közép-dunántúli (48 000 fő) és a Nyugat-dunántúli (33 500 fő) Régiókban volt a vizsgált időszakban.

6. ábra. Munkanélküliek száma régióként, ezer fő

Forrás: Saját szerkesztés KSH adatai alapján, 2012.

Az előző két ábrából kitűnik, hogy éles különbségek találhatóak Magyarország nyugati és keleti ország részei között. E különbségek több okra vezethetők vissza. Nemes Nagy (1998) szerint az ország keleti részén mind az ipar (az észak-keleti megyékben), mind a mezőgazdaság (főleg az Alföld megyéiben) a volt szocialista piacokra termelt, melyek a rendszerváltozások után nem találtak vevőre.

A külföldi tulajdonú foglalkoztatás területi különbségei is szorosan kapcsolódnak a munkaerőpiac regionális különbségeihez (Fóti, 1995, Hamar, 1999). A két országrész közötti különbséget mélyítő tényező volt az infrastrukturális hálózatok hiányos kiépítettsége is, amely a külföldi beruházásokat az 1990-es évek közepéig megrekesztette a Duna vonalánál. A témával foglalkozó elemzések a többi kelet-európai országban is hasonló összefüggéseket mutattak. A külföldi tőke elsősorban a fővárosok körzetéhez, másodsorban pedig a nyugati határhoz közeli régiókhoz koncentrálódott (Hunya, 1999., Pavlinek és Smith, 1998.). Az 1990-es évtized második felétől azonban változás észlelhető e téren, amelynek főként munkaerő-piaci okai voltak. Az intenzív beruházások következtében Nyugat-Magyarországon jelentősen csökkent a munkaerő-kínálat, sőt egyes ágazatokban munkaerőhiány lépett fel, ezen kívül a jelentős bérszínvonalbeli különbség is az ország keleti régiói felé fordították a külföldi befektetők érdeklődését (Sailer, 2001.).

A fent leírtakat összegezve elmondható, hogy a 1990-es évek társadalmi gazdasági változásai által kialakult magyar munkaerő-piaci regionális különbségeket az elmúlt évek világgazdasági válsága tovább mélyítette.

A válság hatására a munkanélküliség az iparosodottabb, éppen ezért korábban alacsony munkanélküliségi ráta jellemezte régiókban (Nyugat-dunántúli, Közép-dunántúli Régiók) is számottevően nőtt, míg ott, ahol a munkaerő-piac korábban is hátrányos helyzetben volt (Észak-alföldi és Észak-Magyarországi Régiók) a válság tovább rontotta a helyzetet.

Befejezés

A régiók versenyképességi mutatóinak elemzésével és összehasonlításával igyekeztünk rámutatni azokra a kedvező, illetve kedvezőtlen tényezőkre, amelyek kihatással lehetnek Magyarország hosszú távú eredményességére.

Vizsgálataink során feltárt okok világossá tették számunkra, hogy a múltban történtek milyen hatással voltak és vannak még ma is az ország egyes régióira nézve például munkanélküliség szempontjából. Gondolunk itt a rendszerváltás vagy a privatizáció következményeire, amelyek nyomát az északi régiók (Észak-magyarországi, Észak-alföldi) a mai napig magukon viselik.

Világossá vált számunkra, hogy a társadalmi-gazdasági fejlődés időben és térben külön ment végbe, ennek következménye volt az is, hogy a régiók közti különbségek kialakultak és tovább mélyültek. Itt is megállja helyét az a magyar mondás, mi szerint a tőke ott talál helyet magának, ahol már amúgy is bőven van belőle. Mindezek következtében a kedvezőbb helyzetben lévő nyugati-régiók tovább fejlődtek, a szegényebb keletiek hátrányos helyzete pedig tovább fokozódott.

A Központi Statisztikai Hivatal és a Magyar Tudományos Akadémia kutatóinak publikációi alapján folytatott elemzéseink szerint a magyar régiók összehasonlításában Budapest és a Nyugat-dunántúli Régió mondható versenyképesnek. E régiókat autópálya veszi körül, kedvező a földrajzi fekvésük az osztrák és a szlovák határhoz való közelségük sok külföldi befektetőt vonz még napjainkban is (pl. Audi autógyár folyamatosan bővíti a győri telephelyét).

A magyar régiók versenyképességének javítására a következő javaslatokat tesszük, melyek kiaknázásával véleményünk szerint Magyarország nemzetközi összehasonlításban is megállná a helyét.

Megítélésünk szerint a magyar foglalkoztatottság versenyképességének fokozása belső endogén változók javításával érhető el:

- legyen cél a munkahelyteremtés, a magyar kis- és középvállalkozásokat ösztönözni kell támogatásokkal, kedvezményekkel munkahelyteremtésre,
- külföldi befektetők számára legyenek további kedvezmények a hátrányos helyzetű régiókban való letelepedés estén, ezáltal hozzanak létre új munkahelyeket a helyi lakosság számára,
- fordítsunk nagyobb figyelmet a hiány szakmák szakképzésének biztosítására, az oktatás-kutatás fejlesztésére,
- a keleti régiók infrastruktúrájának fejlesztésével tegyük vonzóbbá e régiókat a külföldi befektetők számára.

A tanulmányban leírtakat összefoglalva Magyarország előtt még számtalan kihívás áll, ha meg akar felelni a modern kor követelményeinek.

A versenyképesség napjaink egyik legfontosabb gazdasági kérdése, mely nem tűr halasztást, feltéve, ha nem szeretnénk lemaradni a fejlődésben és a kiélezett nemzetközi versenyben. Ahogy a tanulmány is rámutatott Magyarország versenyképessége a foglalkoztatottsági mutatók alapján jelentősen elmarad az egyes Európai Unió tagországához viszonyítva. Ha szeretnénk, hogy a minőségi magyar munkaerő ne áramoljon tovább tömegesen külföldre, akkor minél előbb sürgős intézkedésekre van szüksége Magyarországnak.

A fent leírtak alapján a kormányzati és társadalmi szervezeteknek, gazdasági szereplőknek még nagyon sok teendőjük van, annak érdekében, hogy összefogva, egymást segítve felzárkóztassák a magyar régiókat, és ezzel együtt Magyarországot is a nyugat-európai régiók sorába.

Irodalom

Budai-Sántha A. (2004): A természeti tőke es az agrárgazdaság szerepe a területi versenyképességben. Pécsi Tudományegyetem, Közgazdaságtudományi Kar ISBN 963-642-012-2

Chikán A. – Czakó E. – Zoltayné Paprika Z. (2002): Vállalati versenyképesség a globalizálódó magyar gazdaságban. Akadémia Kiadó, Budapest ISBN 963-05-7922-7

Deákné Gál A. (2004): A regionális versenyképesség tényezői különös tekintettel a Nyugat-dunántúli Régióra. Magyar Tudomány Napja tiszteletére 2004. november 4–5-én tartott konferencián elhangzott előadás szerkesztett vázlata, BGF-PSZF Kar Zalaegerszegi Intézete

Farkas B. - Lengyel I. (2001): Regionális versenyképesség és kohézió az Európai Unióban. Tér és Társadalom 231.-253. o. ISSN 2062-9923

Fóti K. (1995): Some impacts of foreign direct investment on employment and labour in Hungary. Institute for World Economics, Hungarian Academy of Sciences

Hamar J. (1999): A külföldi működő tőke-beáramlás Magyarországon belüli területi jellemzői. *Külgazdaság* XLIII. 47–69. o. ISSN 0324-4202

Horváth Gy. (2001): A magyar régiók és települések versenyképessége az európai gazdasági térben, *Tér és Társadalom* 2., 203–231. o. ISSN 0237-7683

Hunya G. (1999): Foreign Direct Investment and its Effects in the Czech Republic, Hungary and Poland, In: *Migration, Free Trade and Regional Integration in Central and Eastern Europe*. OECD–CCET–WIFO, 137-174. o.

Lengyel I. (2000): A regionális versenyképességről. *Közgazdasági Szemle*, XLVII. évf., 962–987. o. ISSN 0023-4346

Lengyel I. (2003): Globalizáció, területi verseny és versenyképesség. In: Süli-Zakar I. (szerk.): *A terület- és településfejlesztés alapjai*. Dialóg Campus, Pécs, 163-177. o.

Lengyel I. (2006): A regionális versenyképesség értelmezése és piramismodellje. *Területi statisztika*. ISSN 0018-7828

Lengyel I. (2011): Types of competitiveness of Hungarian microregions: empirical testing of the regional competitiveness function. Paper prepared for the DIME conference on „Regional innovation and growth: Theory, empirics, and policy analysis”, March 30-April 1, Pécs, p. 38.

Nemes N. J. (1998): Vesztesek – nyertesek – stagnálók. A társadalmi-gazdasági változások regionális dimenziói. *Társadalmi Szemle* 5-19. o. ISSN 0039-971X

Pavlinek, P. – Smith, A. (1998): Internationalisation and Embeddedness in East-Central European Transition: The Contrasting Geographies of Inward Investment in the Czech and Slovak Republics. *Regional Studies*, Vol. 32. 7, 619–638. o.

Sailer, U. (2001): Ausländische Direktinvestitionen in Ungarn. *Geogr. Rundschau* 7-8.

A szerzők elérhetőségi címe

Ing. Karácsony Péter PhD., Menedzsment Tanszék Gazdaságtudományi Kar Selye János Egyetem, Bratislavská cesta 3322, Komárno 94501, e-mail: peterkaracsony@yahoo.com

Mgr. Varga Mária, Gazdaságtudományi Intézet Nyugat-magyarországi Egyetem, Vár 2., 9200 Mosonmagyaróvár, e-mail: maria.varga@gportal.hu